

İÇİNDEKİLER

Gazel.....	2
Aruz İşlemleri.....	8
Söz Sanatları.....	9
Bibliyografya.....	11

AYDIN GEDİKLİ

Fuzûlî Türkçe Divan'ından 3.Gazel Şerhi.

جانمك جوهرى اول لعل شكر باره فدا عمرمك حاصلى اول شيوه رفتار فدا
درد چكمش سرم اول خال سیه قربانى تاب كورمش تم اول طره طراره فدا
گوزلرمدن دوكان قطره اشكم گهرى لبر كدن صاحبن لؤلؤ شهواره فدا
چاك سينمده اولان قانلو جگر پاره لرى مست چشمكده اولان غمزه خونخواره فدا
پاره پاره دل مجروح پریشانمندن سر كوينده گزن هرايته برياره فدا
جان و دل قيدنى چكمكن اوزم قورتاردم جاني جانانه ايتدم دلى دلداره فدا
(ای فضولى نوله گر صاقلر ايسم جان عزيز)
(وقت اوله كيم اوله بر شوخ ستمكاره فدا)

1) Cânımıñ cevheri ol la'l-i Güher-bâra fidâ 'Ömrümüñ hâsıl ol şîve-i refâtâra fidâ

Cevher: Var olan bir şeyin özü, kıymetli taş.

Güher-bâr: Cevher yağdıran, inci saçan.

Güher: Cevher.

Fidâ: Feda.

Hâsıl: Sonuç, netice; ortaya çıkan.

Şîve: Eda, işve, naz.

Refâtâr: Yürüyüş.

La'l: Kırmızı değerli taş.

Eda: Tarz, üslûp.

Dil İçi Aktarımı

O inci saçan la'l renkli sevgilinin dudağına canımın cevheri feda olsun. Ömrüm boyunca kazandıklarım sevgilinin yürüyüş edasına feda olsun.

Şerhi

Divan şiirinin başkişisi sevgilidir. Sevgili, aşığına eziyet eder, yaralar, öldürür, cefa çektirir ama bütün bunlar âşık için önemli değildir. Çünkü sevgili aşığın gönül sultanıdır. Hal böyle olunca âşığın elindeki tek nakit kendi canıdır. Haddizatında her şeyini bağışlamaktan imtina etmez. Beyitte de şair bütün ömrünü ve canını sevgiliye feda etmektedir. Ancak sevgilinin dudağı âşıklara can bağışlar âşık kendini sevgilinin dudaklarına feda ettiğini söylüyor ama dudakların can bağışlayıcı olduğunu da bilmektedir. Hülâsa âşık, canını feda etse de sevgilinin dudakları âşığa yine can verecektir.

Divan şiirinde sevgili âşıklar tarafından platonik bir çerçevededir. Dolayısıyla bu durum sevgilinin Allah olduğunu yani zaman zaman beyitlerden tasavvuf anlamları da çıkarılabilmeye sebep olmaktadır.

Söz Sanatları

Sevgilinin dudakları değerli kırmızı bir taş olan la'l taşına benzetilerek teşbih yapılmıştır. Bütün ömrünü ve canını sevgiliye feda ederek mübalağa yapılmıştır. Beyitte 1. mısrada kullanılan can ve 2. mısrada kullanılan ömür arasında leff ü neşr sanatı yapılmıştır.

2) Derd çekmiş başım ol hâl-i siyeh kurbânı
Tâb görmüş tenim ol turra-i tarrâra fidâ

Hâl-i siyeh: Sevgilinin yüzündeki ben.

Tâb: Güç, kuvvet; ıstırap.

Turra: Sevgilinin alnına düşen saç, kakül.

Tarrâr: Gönül çalan hırsız.

Dil İçi Aktarımı

Dert çekmiş başım sevgilinin siyah benine kurban olsun. ıstırap görmüş tenim o gönül çalan kâküle feda olsun.

Şerhi

Divan şiirinde sevgilinin önemli bir güzellik unsuru bendir. Öyle ki sevgilinin güzelliğinin merkez noktası burasıdır. Küçük, siyah ve güzel kokulu oluşuyla ele alınan ben, bu bağlamda çeşitli benzetmelere konu edinir. Güzel kokusuyla ambere, siyah oluşuyla Ka'be'ye, küçüklüğüyle buğdaya benzetilmiştir. Ben, aşığın bakışının tesirinden etkilendiği için kararıp kalmıştır. Siyahlığı sebebiyle tutulmuş aydır. Parlak bir gezegen olan Müşteri'dir. Ka'be duvarındaki hacere'l-esveddir. Erdoğan Taş, M. (2018:242) Bütün bu güzellik unsurlarını ihtiva eden bene âşık beyitte başını kurban etmek istemektedir.

Söz Sanatları

Zülûfler yani sevgilinin saçları hırsıza benzetilerek teşbih sanatı yapılmıştır. Kurban olmak gerçek anlamda kurban olmak değil, uğruna kendini adanmış olarak kullanıldığı için mecaz kullanılmıştır. Turra-i tarrâr diyerek sevgilinin saç kastedilmiş ve açık istiare sanatı yapılmıştır.

3) Gözlerimden dökülen katre-i eşkim güheri Lebleriñden saçılan lü'lü'-i şehvâra fidâ

Katre: Damla.

Eşk: Gözyaşı.

Güher: Cevher, inci.

Leb: Dudak.

Lü'lü: İnci.

Şehvâr: Şahlara lâayık olan iri taneli inci.

Fidâ: Feda.

Dil İçi Aktarımı

Gözyaşlarımdan damlayan cevherler, dudaklarımdan saçılan incilere feda olsun.

Şerhi

Âşık beyitte sevgiliye kavuşamadığı için çok gözyaşı döktüğünü söylemektedir. Lakin bu âşık için önemli değildir. Çünkü sevgilinin hiçbir şey yapmamasındansa eziyet etmesi âşık için

değerlidir. Dolayısıyla 2. mısradaki şair sevgilinin dudaklarına yani konuşmalarına, eziyetine kendi gözyaşlarını feda etmektedir.

Söz Sanatları

Şair gözyaşlarını inciye teşbih etmiştir.

4) Çâk-i sînemde olan kanlu ciğer pâreleri Mest-i çeşmüñde olan gamze-i hûn-hâra fidâ

Çâk: Yırtık, yarık.

Sîne: Göğüs, bağır; gönül, kalp.

Pâre: Parça; sayı, adet.

Çeşm: Gözyaşı.

Gamze: Sevgilinin yan bakışı.

Mest: Kendinden geçmiş, sarhoş.

Hûn-hâr: Kan içici ve dökücü.

Dil İçi Aktarımı

Sinemden yarıklarından mülhem olan kanlı ciğer parçaları sarhoş eden ve kan döken yan bakışlarına feda olsun.

Şerhi

Gamze sevgilinin kaşı, gözü ve kirpiklerinin de yardımıyla ortaya koyduğu bir bakış ya da göz süzmedir. *Bu bakış sıradan olmayıp âşığı yaralayıcı vasıflara sahiptir. Âşık; sevgilinin ilgisizliğini zalimliğini hep bu bakışta görür, incinir, yaralanır.* Erdoğan Taş, M. (2018:74) Sevgilinin bu özelliği dolayısıyla şair, beyitte senin yan bakışlarından benim sinem zaten param parça olmuştu hepsi senin olsun diye feda etmektedir.

Söz Sanatları

Şair sevgilinin bakışlarından sinem param parça oldu diyerek mübalağa yapmıştır. “Kanlu ciğer paraları, gamze-i hûn-hâr” kelimeleriyle tenasüp sanatı yapmıştır.

5) Pâre pâre dil-i mecrûh-u perîşânımdan
Ser-i kûyunda gezen her ite bir pâre fidâ

Pâre: Parça.

Dil: Gönül.

Mecrûh: Yaralı.

Perîşân: Dağınık, düzensiz; acınacak durumda.

Ser-i kûy: Sevgilinin bulunduğu yer.

Fidâ: Feda.

Dil İçi Aktarımı

Benim parça parça olmuş perişan ve yaralı gönlümden
senin mahallende gezen her ite birer parça feda olsun.

Şerhi

Şair yine burada sevgiliden eziyet görmüş ve sonucunda gönlü parça parça olmuştur. 2. mısradaki “it” dediği kişi âşıkın rakibidir. *Rakip, âşıkın nazarında kötü olan kişidir. Âşıka sevgili kadar eziyet eder.* Pala, İ. (2020:374) Âşık kendi aşkının büyüklüğünü göstermek için zaman zaman rakiple kendisini mukayese eder. Gerek ite gerek zahide gerekse şeytana benzettir. 2. mısradaki şair sevgiliye seslenmektedir. Sana benden başka âşık olan rakip, benim kadar seni sevemez! Ben senin bakışların uğruna gönlümü param parça ettim ama rakip edemez demektir. Ayrıca bu aşkın neticesi olan parçalanmış gönülden rakipte yoktur eğer isterse ona da parça parça olmuş gönlümden bir parça verebilirim demektir.

Söz Sanatları

2. mısradaki it kelimesiyle rakip kastedilerek açık istiare yapılmıştır. Gönülünün âşktan parça parça olduğunu söyleyerek mübalağa yapmıştır.

6) Cân ü dil kaydını çekmekten özüm kurtardım
Cânı cânâneye ettim dili dildâra fidâ

Dil: Gönül.

Kayd: Pranga.

Dildâr: Sevgili.

Dil İçi Aktarımı

Canımı ve gönlümü prangalardan kurtardım. Canımı sevgiliye gönlümü de dildâra feda ettim.

Şerhi

Cân madde dil ise manâdır. İnsan iki şeyden mürekkeptir. Madde ve manâ. Âşık, hakiki güzelin güzelliğini aksettirdiğine inandığı mecazî sevgiliye, cânâneye maddesini verip yani cândâni maddeden kurtuluyor. Manâsını da hakiki sevgiliye yani cânânenin temsil ettiği sevgiliye feda edip ondan kurtuluyor. Görünüşte iki şeyi, iki şeye verip kendisi aradan çıkıyor, fakat ikisini de hakiki sevgiliye verip yokluğa varıyor. Tarlan, A. N. Fuzûlî Divan şerhi. Akçağ Yayınları.

Söz Sanatları

Cân, cânâne, dil, dildâr fidâ kelimeleri arasında tenasüp yapılmıştır.

7) Ey Fuzûlî n'ola ger saklar isem cân-ı azîz

Vakt ola kim ola bir şûh sitem-kâra fidâ Parlatır, İ. (2014:184)

Ger: Eğer.

Şûh: İşveli, cilveli; neşeli, şen.

Aziz: Yüce, kıymetli, değerli.

Sitemkâr: Zalim, zulüm ve haksızlık eden kimse.

Dil İçi Aktarımı

Ey Fuzûlî, yüce canımı saklasam buna şaşılmaz. Belki zaman gelir canımı zulüm eden bir güzele feda ederim.

Şerhi

Cân, madde ve masiva olduğu için saklanacak bir şey değildir. Fakat Fuzûlî'nin görüşü başka. Gönüle manâya can yolu ile varılır. Evvela maddeyi seveceksin. Mecazi aşk, hakiki aşkın köprüsüdür. Kesret içinde vahdeti bulacaksın. Bu itibarla kesret, çok aziz büyük ve değerlidir. Cânı, içinde yaşaya yaşaya seve seve belki bir gün bana çok iltifat eden ve kesret ile gönlümü yoldan çeviren hakiki güzele feda ederim.

Çok iltifat eden hakiki güzel, Haktır. Çünkü kulunu evvela seven, onu kendine çeken yine Hak'tır. Kul ondan sonra Hakk'a yönelir. Tarlan, A. N. *Fuzûlî Divan şerhi*. Akçağ Yayınları.

Söz Sanatları

Beyitte soru sorarak istifham sanatı yapılmıştır. "N'ola ger saklar" diye bildiği cevabı bilmezlikten gelerek tecahül-i arif sanatı yapmıştır. "Şûh-ı sitemkâr" tamlamasıyla sevgili kastedilerek açık istiare yapılmıştır.

ARUZ İŞLEMLERİ

Câ-nı-mîñ cev-/he-ri ol la'/-li gü-her-bâ-/ra fi-dâ /
- . - - / . . - - / . . - - / . . - /
Öm-rü-müñ hâ/-sı-lı ol şî-/ve-i ref-tâ-/ra fi-dâ/
- . - - / . . - - / . . - - / . . - /

Derd çek-miş/ ba-şım↔ ol hâ-/li si-yeh kur-/bâ-nı
-.(medd) - - / . .(vasl) - - / . . - - / - -
Tâb gör-müş/ te-nim↔ ol tur-/ra-i tar-râ-/ra fi-dâ
-.(medd) - - / . .(vasl) - - / . . - - / . . -

Göz-le-rim-den /dö-kü-len kat-/re-i eş-kim /gü-he-ri /
- . - - / . . - - / . . - - / . . - /
Leb-le-riñ-den/ sa-çı-lan lü'-/lü'-i şeh-vâ-/ra fi-dâ
- . - - / . . - -(imale)/ . . - - / . . - /

Çâ-ki sî-nem-/de o-lan kan-/lu ci-ğer pâ-/re-le-ri/
- . - - / . . - - / . . - - / . . -
Mest çeş-miñ-/de o-lan gam-/ze-i hûn-hâ-/ra fi-dâ/
-.(medd) - - / . . - - / . . - -(imale)/ . . -

Pâ-re pâ-re/ di-li mec-rû-/hu pe-rî-şâ-/nım-dan
- . - -(i)/ . . - - / . . - - / - -
Se-ri kû-yun-da ge-zen her i-te bir pâ-re fi-dâ
. . - - / . . - - / . . - - / . . - /

Cân ü dil kay-/dî-nî çek-mek-/ten↔ ö-züm kur-/tar-dım
- . - - / . . - - / .(u) . - - / - -
Câ-nî câ-nâ-/ne-ye et-tim/ di-li dil-dâ-/ra fi-dâ
- . - - / . . - - / . . - - / . . -

Ey fu-zû-lî/ n'o-la ger sak-/lar ↔i-sem câ-nî 'a-zîz
- . - - / . . - - / .(u) . - - / . . -
Vakt o-la kim/ o-la bir şû-/hî si-tem-kâ-/ra fi-dâ
- . - -(i) - / . . - - / . . - - / . . -

Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fâ'lün)

Aruz vezninde sadece bu vezne özel istisna durum vardır. “Fe'ilâtün” ile başlayan vezinlerin sadece ilk tefilesinde “Fâ'ilâtün” değişkenliği olabilir. Yine bu vezne özel başka istisna durum ise “Fe'ilün”le biten tefilenin “Fâ'lün” değişkenliği olmasıdır.

1) LEFF Ü NEŞR

Bir ibarede iki ya da daha fazla sözcüğü veya hükmü zikrettikten sonra bunlarla ilişkili sözcük ya da hükümleri sıralamak yoluyla meydana getirilen bir ifade biçimidir. Bu sanat, “bir ibarede önce birtakım unsurları söylemek, sonra da bunların her biriyle ilgili başka unsurları sıralamak” şeklinde de tanımlanabilir. Leff ü neşr, müretteb ve gayr-i müretteb olmak üzere ikiye ayrılır. Müretteb leff ü neşrde unsurlar sırası ile alt alta dizilidir ve karmaşa söz konusu değildir. Gayr-ı müretteb leff ü neşrde ise unsurlar karışık şekilde dizilmiştir Ve onları ilişkilendirmek okuyucuya düşer. Bir karışıklık söz konusudur.(Saraç,2013:37)

2) İSTİÂRE

Asıl anlam birinden bir şeyi ödünç isteyip almak olan istiâre, bir kelimeye aralarındaki benzerlik sebebiyle temel anlamının dışında yeni bir anlam vermektir. İstiarenin temelinde teşbih vardır. İstiare teşbihin iki temel unsuru olan benzeyen ve benzetilen unsurlarından bir tanesinin söylenip diğerinin

söylenmesiyle meydana gelir. Teşbih ve istiarenin amacı bir şeyi somutlaştırarak, anlatılmak istenen duygu ve düşüncenin daha etkili bir şekilde ifade edilmesidir. (Saraç,2018:118)

İstiare ikiye ayrılır: Tek bir sözcükte meydana gelmişse müfred, birden fazla sözcükten oluşmuşsa mürekkeb istiare adını alır. Müfred istiare; açık istiare ve kapalı istiare olarak ikiye ayrılır. Edebiyat-ı Cedide'den sonra mürekkep istiare olarak adlandırılan teşhis ve intak sanatları ise genel olarak kapalı istiare kabul edilir.(Saraç,2018:119)

2.1 Açık İstiâre: “Kendisine benzetilen” söylenir “benzetilen” söylenmezse buna açık istiâre denir. Kendisine benzetilen durumunda olan kelimenin manası benzetilene ödünç verilir. Güzel sesli birini kastederek bülbül denilmesi açık istiâredir. (Külekçi, 2022:59)

2.2 Kapalı İstiâre: Kendisine benzetilenin açıkça bulunmadığı sadece onu hatırlatan, onunla ilgili bir unsurun bulunduğu istiâredir. Yani ibarede teşbihin iki tarafından müşebbeh/benzeyen bulunur, fakat müşebbehin/ kendisine benzetilen açıkça yer almaz. (Saraç,2018:120)

Hülasa, bir metinde benzeyen yoksa açık istiâre; bir metinde benzetilen yoksa kapalı istiâredir.

3) TENÂSÜP

Tenâsüb, aralarında anlam bakımından tezat dışında bir ilişki bulunan iki ya da daha fazla sözcüğü bir ibarede toplamaktır. Bu ifade özelliğinin birbiriyle ilişkili sözcüklerin kavram alanlarını belirginleştirmek, söylenmeyen diğer öğeleri de hatırlatmak ve metnin ana fikrini hissettirmek, yazarın ya da şairin üslubunu belirlemek gibi işlevleri vardır.

4) TELMÎH

Asıl anlamı bir şeye bir an göz ucuyla bakmak olan telmîh, bir söz içerisinde bir kıssaya, bir efsaneye, tarihî bir olaya veya bir ayete ya da hadise, meşhur bir darb-ı mesele, bir inanışa işaret etmek anlamında bir edebî terimdir. Telmîh doğal bir üslûp içerisinde yapılmalı, sözün kaynağı söylenmemekle birlikte telmîh yapıldığı hatta neye telmîhte bulunulduğu anlaşılabilir olmalıdır. Telmîhle iktibâs ve îrâd-ı mesel arasındaki fark şudur: iktibâs doğrudan ayet ve hadisın ibaresinden yapılır, îrâd-ı meselde bir atasözü ya da deyim bazen aynen bazen de üzerinde az ya da çok birtakım değişiklikler yapılarak alınır. Telmîhte ise bunlara yalnızca işaret edilir, ibareler söylenmez.(Saraç,2018:280)

5) TECÂHÜL-İ ÂRİF

Tecâhül-i ârif, nazımda ve nesirde bilinen bir hususun bir nükteye bağlı olarak bilinmiyormuş gibi ifade edilmesidir. Bu ifade şekline tecâhül ya da tecâhül-i ârifâne de denir. (Saraç,2018:226)

6) MÜBALAĞA

Mübâlağa, bir niteliğin, fiilin veya durumun gerçekleşmesi zor hatta imkânsız dereceye çıkarılarak, abartılarak ifade edilmesidir. “Bir durumu olumlu ya da olumsuz olarak nitelemeye aşırılığa kaçmak”

şeklinde de tanımlanabilecek olan mübalağa bazen bir gerçeğin ifadesi de olabilir. Bedî'de mübalağa, makbul mübalağa olarak da adlandırılır. Böyle bir adlandırma mübalağanın makbul olmayan bir türünün de olduğunu gösterir. Bir mübalağanın makbul olup olmadığı ise tamamen göreceli bir durumdur ve bunun belirlenmesi “zevk-i selime bırakılır. Mübalağanın tebliğ, iğrâk ve guluv olmak üzere üç derecesi vardır.(Saraç,2018:218)

7) TEŞBİH(BENZETME)

Aralarında bir ya da birden fazla benzerlik bulunan iki şeyin birini diğerine benzetmektir. Teşbihin tarafları olarak adlandırılan bu iki unsurdan biri müşebbeh benzeyen, diğeri müşebbehün bih kendisine bir şey benzetilendir. Teşbihte iki unsurun ortak oldukları niteliklere ya da özelliklere vech-i şebah benzetme yönü denir. Bazı durumlarda bu benzetme edât-ı teşbih benzetme edatı kullanılarak yapılır. Teşbihin dört ögesi vardır. Bunlar; benzeyen, benzetilen, benzetme yönü, benzetme edatıdır. Teşbihin esas iki unsuru olan benzeyen ve benzetilen unsurlardan birinin eksik olması onu istiareye çevirir. Benzetmeler sadece sanatta değil günlük hayatta da kullanılır. Bu yüzden benzetmeler her zaman sanatsal bir anlam taşımak zorunda değildir.(Saraç, 2018:129)

BİBLİYOGRAFYA

Erdoğan Taş, M. (2018). Güzellik Unsurlarıyla Divan Şiirinde Sevgili. Kitabevi Yayınları.

Pala, İ. (2020). *Ansiklopedik Divan şiiri sözlüğü*. Kapı Yayınları.

Parlatır, İ. (2014). *Fuzûlî Türkçe Divan*. Akçağ Yayınları.

Saraç, M. A. Yekta (2018), Klâsik Edebiyat Bilgisi: Belâgat. Ankara: Gökkuşbe Yayınları.

Tarlan, A. N. *Fuzûlî Divan şerhi*. Akçağ Yayınları.